

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

Надія Розіна,

аспірант Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

КЛЮЧОВІ СЛОВА:

соціальна компетентність, правова компетентність, правосвідомість, соціальна активність, правова активність, соціальні установки, правові установки

Реферат

У статті розкрито проблему формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у педагогічній теорії. Визначено нормативну базу, що регулює питання, котрі висвітлюють завдання, мету професійної освіти та є базовими для дослідження даної теми.

Формування соціально-правової компетентності є складним процесом і включає етапи формування соціальної та правової компетентності. Зазначено науковців, які розглядали питання соціальної і правової компетентності, а також систематизовано різні підходи до трактування понять: «соціально-правова компетентність», «соціальна компетентність», «правова компетентність», «соціально-правова компетентність», «соціально-правова відповідальність», «соціально-правова активність», «цінність», «соціально-правовий захист». Узагальнено підходи науковців до понять, характеристик соціальної та правової компетентності та зроблено висновок щодо сформованості соціальної і правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників.

Обґрунтовано різні підходи науковців до трактування поняття «соціально-правова компетентність».

Розглянуто формування соціально-правової компетентності крізь призму правосвідомості.

Узагальнено зазначені вітчизняними дослідниками характеристики соціально-правової відповідальності, що дало можливість визначити її структуру, котра включає: відповідальність особистості перед самим собою за свої дії і вчинки; вияв моральної самосвідомості; здатність дотримуватися у своїй поведінці й діяльності загальноприйнятих у даному суспільстві соціальних норм, законів; уміння об'єктивно прогнозувати, проектувати власні дії.

Внаслідок визначених підходів науковців до формулювання ознак, властивостей соціальної і правової компетентності окреслено авторський підхід до формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах.

Соціально-правова компетентність майбутніх кваліфікованих робітників – це сформована правосвідомість, соціальні і правові установки, здатності до правової і соціальної активності, готовність майбутніх кваліфікованих робітників до соціальної і правової відповідальності, уміння працювати в групі, уникати конфліктних ситуацій, а також до захисту та відстоювання своїх прав під час професійної діяльності. Перераховані компоненти соціально-правової компетентності будуть сформовані у майбутніх кваліфікованих робітників завдяки участі в навчальному (засвоєння правових знань, умінь і навичок) і позанавчальному (виховні заходи, учнівське самоврядування, волонтерська діяльність) процесі.

Постановка проблеми. Сучасний ринок праці вимагає від майбутніх кваліфікованих робітників не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян.

Перед освітою постала нагальна потреба в наданні молодій людині елементарних можливостей інтегруватися в різні соціуми, у самовизначенні в житті, соціальній активній діяльності, конкурентоспроможності й мобільності майбутніх фахівців на світовому ринку праці, формуванні особистості, готової до вільного гуманістичного орієнтованого вибору і індивідуального інтелектуального зусилля [4, с. 10; 9, с. 6; 16, с. 10].

У молодіжному середовищі глибоко вкоренилося уявлення про формальність правових приписів та схильність вважати,

що закони не мають великого значення у сучасному суспільстві. Все помітнішим стає низький рівень громадянської самосвідомості, втрата патріотичних почуттів, агресивність, екстремістські настрої, втрата інтересу до навчання, послаблення громадянської активності молоді, складні взаємовідносини з батьками та деформація громадянської свідомості. Право займає невисоке місце в системі цінностей молоді. У професійно-технічних навчальних закладах здебільшого реалізується навчальна функція, і меншою мірою звертається увага на виховну, людинотворчу, соціалізаційну. Більшість випускників професійно-технічних навчальних закладів, вступаючи в соціально-правові відносини, часто не вміють проявити себе в реальному житті, не можуть скористатися наданими їм правами і свободами, інколи не бачать їх органічного зв'язку зі своїми професійними та

громадянськими обов'язками. Недостатній рівень правового виховання майбутніх кваліфікованих робітників, особливо в моральному оцінюванні правових явищ, неухвага до негативних явищ суспільного життя, протиправної поведінки громадян призводить до деформації соціально-правових відносин.

У зв'язку з цим виникає гостра потреба звернення до питання соціально-правової компетентності як основної базової компетентності випускника професійно-технічного навчального закладу на основі демократичних перетворень, що втілюють в собі гуманістичні ідеї, загальнолюдські та національні цінності.

Метою статті є обґрунтування в педагогічній теорії проблеми формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень. Прийнята Копенгагенська Декларація має важливе значення для створення в Європі системи професійної освіти, що стане загально визнаним еталоном якості в освіті. У рекомендаціях ЮНЕСКО і МОП «Технічна професійна освіта та підготовка для XXI століття» в інших міжнародних документах, що спрямовують підготовку конкурентоспроможного виробничого персоналу у XXI столітті, зумовлено посилення уваги до проблем професійної освіти і навчання в умовах європейської інтеграції [15]. Суспільно-політичні зміни в Україні та прискорення курсу на євроінтеграцію в межах виконання заходів, передбачених Угодою про Асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом – з іншого, зумовлюють зміни в законодавстві України. Покрокові заходи щодо модернізації правової системи України з визначенням конкретних строків їх виконання висвітлено в цілях та напрямках модернізації Української держави відповідно до Указу Президента України від 12 січня 2015 року №5/2015 «Про стратегію сталого розвитку «Україна-2020». Законодавча діяльність Верховної Ради України безпосередньо пов'язана із закладеними орієнтирами нормотворчих оновлень суспільного життя України, яка чітко визначила орієнтири на входження в освітній простір Європи [8, с. 2].

Саме на цих викликах ґрунтується

нова державна політика України в галузі освіти, а також на впровадженні положень Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2011–2021 роки, Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011–2015 роки.

Головним завданням професійної освіти, як зазначає Н. Ничкало, є підготовка кваліфікованих, конкурентоспроможних кадрів із високим рівнем професійних знань, умінь, навичок та мобільністю, які відповідають вимогам науково-технічного прогресу і ринковим відносинам в економіці [13, с. 111]. Прийняті Закони України «Про професійний розвиток працівників», «Про організації роботодавців, їх об'єднання, права і гарантії їх діяльності», «Про зайнятість населення», «Про соціальний діалог в Україні», Програма сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року сприяють реалізації завдань, поставлених державою та суспільством перед професійно-технічною освітою [20].

Значну увагу законам і принципам, формам і методам професійної освіти, питанням професійної кваліфікації та компетентності і розгляду проблеми підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах приділено науковцями: С. Батишевим, В. Байденко, В. Болотовою, Є. Зеєром, І. Зимньою, В. Андрущенко, С. Гончаренком, Н. Ничкало, І. Зязюном, В. Радкевич, П. Новіковим, Г. Селевко, В. Свистун, Л. Лук'яною, В. Ягуповим та ін.

Питання компетентностей акцентовано в працях Г. Єльнікової, І. Жорової, О. Савченко, В. Северова, О. Овчарук, О. Пометун, О. Царкової, О. Локшиної, П. Трофимова, О. Шестопалука, Є. Шульгина.

Формування соціально-правової компетентності є складним процесом і включає етапи формування соціальної та правової компетентності.

Поняття, характеристики і проблеми формування соціальної компетентності розкрито в наукових роботах М. Гончарової-Горянської, Є. Прямикової, М. Докторович, С. Нікітіної, Т. Алексеєнко, А. Капської, Т. Шишової, В. Радула, К. Абульханової-Славської, Н. Рототасвої, О. Шестополука, С. Хазова, Р. Скірко та ін. Питання правової компетентності особистості розглянуто в

наукових дослідженнях Д.Коваленко, Г. Кашкарьова, С. Кожевнікова, С. Кічука, І. Романової, М. Городянського, С. Гуріна, О. Болотової, Н. Ткачової, Л. Рябовол, Р. Ситяніна, І. Огороднійчук, С. Нетьосова, Ю. Оборотова, Т. Ремех, І. Магновського, Н. Оніщенко, Ю. Шемшученко та ін.

На визначенні поняття та ролі соціально-правової компетентності особистості ґрунтуються наукові дослідження Т. Волох, В. Ковалевської, О. Мартинюка, А. Медведєва, І. Панькова, В. Симоненко, О. Соловійова, Ткачука, І. Чабдарова.

У працях Н. Євпалової, С. Кожевнікова, Л. Мостовщикова, Н. Щербакова, Н. Галустяна, С. Жевакіна соціально-правова компетентність особистості розглядається крізь призму правосвідомості, правової активності та соціальної поведінки молоді.

Поняття «соціально-правова компетентність» О. Ткачук трактує, як: а) важливу інтегровану властивість особистості, основою якої є система знань, мотивів, умінь та навичок, виявом – соціальна захищеність та активізація соціально-правового досвіду; б) ефективну взаємодію із соціальним середовищем на шляху до успішної правової соціалізації. Складовими соціально-правової компетентності є: а) соціальне пізнання світу через формування правової компетентності (правові освіченість, позиція та досвід); б) здатність проявити активну життєву позицію; в) правова соціалізація (усвідомлення і прийняття соціальних цінностей, які знаходять своє відображення в праві [18, с. 33].

Існує достатньо сучасних досліджень в галузі формування або розвитку соціально-правової компетентності особистості, але саме питання формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах розкрито недостатньо і потребує подальшого наукового обґрунтування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз наукових підходів до визначення поняття «правова компетентність» дав змогу зробити припущення, що правова компетентність виявляється у здатності здійснювати конкретну професійну діяльність на

правових засадах, глибоких знаннях законів і нормативних актів; в умінні спиратися на нормативну базу при реалізації професійної діяльності; в ціннісному ставленні до права як до обов'язкової складової професійної діяльності; готовності і здатності захищати та впроваджувати правові відносини у професійній діяльності. Наукова категорія «соціальна компетентність» розглядається авторами як набута здатність майбутніх кваліфікованих робітників гнучко орієнтуватися в постійно мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем.

Із зазначеного можемо припустити, що процес формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників буде реалізованим завдяки сформованим якостям у майбутніх кваліфікованих робітників, а саме: соціально-правовій відповідальності, поведінки, соціальним стереотам, правовим цінностям, нормам, ролі, установкам, а також здатності самооцінювати себе, працювати в групі, уникати конфліктних ситуацій, готовності досягати певних результатів у професійній діяльності, прогнозувати подальші дії, взаємодіяти з соціально-правовим середовищем на основі комунікативних стратегій.

Таким чином, виокремлені характеристики соціальної і правової компетентності можуть слугувати основою для формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах.

Перш за все, розглянемо формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників крізь призму правосвідомості, соціально-правової установки, активності та соціальної відповідальності.

Питанню правосвідомості приділено увагу в дослідженнях фахівці в сфері соціально-правової роботи (А. Капська, Л. Кузьменко, М. Підберезський, В. Оржеховська, Н.Ткачова), які визначили основні стадії, етапи процесу виховання правосвідомості та наголосили на формуванні правових знань, важливості процесу перетворення знань у переконання.

Проблема правосвідомості молоді в різних аспектах досліджувалася такими науковцями, як: Н. Євпалова, Н. Коваленко,

Н. Ткачова, М. Фіцула та ін. Правосвідомість розглядається Н. Коваленко як сукупність поглядів, настроїв, теорій та ідей, що відображають лише ту сторону суспільної дійсності, яка охоплюється державно-правовими зв'язками та відносинами [5, с. 40].

У процесі формування правосвідомості бере участь не тільки інтелектуальна, а й емоційна сфера особи, зокрема, правові почуття, які виконують роль, як зауважує М. Фіцула: по-перше, психологічних чинників, що сприяють правильному подоланню внутрішніх суперечностей духовного світу особистості; по-друге, психологічного ставлення особистості до правових явищ та їх наслідків; по-третє, мотивів правомірної поведінки; по-четверте, емоційних форм саморегуляції, самооцінки вчинків і дій особистості; по-п'яте, емоційних компонентів ціннісної орієнтації відповідно до норм права, правил поведінки» [25, с. 10].

Н. Ткачова наголошує на визначенні спрямованості педагогічної правовиховної діяльності, котра полягає в розвитку загальноосвітнього і професійного правового мислення майбутніх кваліфікованих робітників, формуванні правових знань, умінь і навичок; перетворенні знань у правові переконання шляхом досягнення сформованості емоційно-вольового блоку через залучення їх до активної як розумової, так і практичної діяльності; формуванні поведінкового компонента правосвідомості; готовності до правосвідомої поведінки. У своїй роботі дослідниця наполягає на створенні цілісної педагогічної теорії, що обґрунтовує практичну реалізацію принципу єдності правового навчання і виховання, сприяє формуванню у молоді гуманістичного світогляду, гуманітаризації процесу виховання в цілому [19, с.8].

Отже, майбутні кваліфіковані робітники у професійно-технічних навчальних закладах, у яких сформована правосвідомість, готові до правосвідомої поведінки, мають сформовані правові знання, уміння і навички, мислення, які перетворюються у правові переконання.

Найголовнішими соціальними якостями людини є здатність до мислення, аналізу отримуваної інформації, вироблення власних оцінок, самостійні й усвідомлені

вчинки, вважає К. Абульханова-Славська [2, с.112] та наголошує на важливості поєднання у правосвідомості знань права і правових переконань з таким внутрішнім станом особи, який проявляється в готовності діяти певним чином, відповідно до правових вимог. Тобто йдеться про правову установку, яка як вид соціальних установок є важливим регулятором поведінки, діяльності людей.

Важливими для вивчення проблеми формування соціально-правової компетентності є підходи до визначення поняття правової установки. Аргументованою є позиція Н. Щербакової, яка вказувала, що «правова установка – явище не тільки психологічне, а й ідеологічне, оскільки воно є нічим іншим, як динамічним аспектом правової свідомості». На її думку, «природа правової установки визначається співвідношенням вміщених у ній елементів правової ідеології і правової психології (когнітивного й емоційного моментів)» [24, с. 4]. Поєднання у правосвідомості правових знань і правових переконань виявляється у готовності діяти відповідно до правових вимог, тобто у правовій установці [6, с.40].

Правова установка постає як ймовірність переходу у правову активність, що реалізується в можливості «належним чином оцінити поведінку оточуючих, обрати оптимальний варіант особистої морально-правової поведінки» [7, с. 5]. Соціальна установка – мотив, що спонукає особистість до діяльності. Д. Узнадзе визначив установку станом готовності до певної активності. Знаючи соціальні установки майбутніх кваліфікованих робітників, можна прогнозувати їхні дії. Соціальні установки людини змінюються залежно від того, яким чином організовується підкріплення тієї чи іншої соціальної установки. Наприклад, у процесі вивчення правових дисциплін в професійно-технічному навчальному закладі можна впливати на характер соціальної установки майбутніх кваліфікованих робітників, змінюючи систему винагород і покарань за підсумками навчальних досягнень.

Розуміння правової активності у своїх роботах розглядали: С. Алексєєв, В. Затонський, В. Лісовський, Ю. Оборотов, О. Шемшученко та ін. Так, активність розглядається як якість, властивість, риса, характеристика особистості, здатність

ставлення до певних видів діяльності. Слушною є точка зору В. Лісовського, який визначає активність як ініціативно-творчу діяльність, спрямовану на прогресивне перетворення навколишнього середовища і самої особистості в ньому [14, с.62]. Під соціально значимими якостями особистості, за визначенням Т. Алексєєнко, розуміються ті якості, які сприяють розв'язанню суспільно-значущих задач, її громадянському становленню; відображають здатність до соціальної діяльності і характеристики її соціальної поведінки, що виявляються в діях, вчинках, відносинах між людьми і формуються тільки в умовах активної діяльності, спільної з іншими (груповою); мають інтегративний характер, визначаються способом життя і формуються у конкретній діяльності. Основою і рушійною силою розвитку соціально-значимих якостей особистості є її власна активність [1, с. 9].

Соціальна активність – динамічне утворення, суб'єктом-носієм якої є людина; має різну ступінь прояву та залежить від співвідношення між соціальними обов'язками особистості у суспільно значущій діяльності та суб'єктивними установками на діяльність; її розвиток відбувається через систему зв'язків людини з навколишнім соціальним середовищем у процесі пізнання, діяльності і спілкування. Соціальна активність проявляється як здатність діяти свідомо, не тільки пристосовуючись до зовнішнього середовища, а цілеспрямовано змінюючи його. У практичному житті – це діяльність в організації та координації активності індивідів, в освоєнні ними зовнішнього середовища [3].

Джерелом соціальної активності особистості є соціальні потреби. Діяльність, на відміну від поведінки, не обмежується пристосуванням до наявних природних чи соціальних умов, а перебудовує і змінює їх, в чому виявляється її творчий характер та ресурс самовдосконалення особистості [1, с.9]. Найважливішими компонентами соціальної активності майбутніх кваліфікованих робітників ми вважаємо волонтерську діяльність, участь у виховних заходах, роботі учнівського самоврядування, трудових десантах та інших видах діяльності. Саме в цій діяльності майбутні кваліфіковані робітники беруть на себе

готовність використати отримані правові знання, комунікативні навички, можливість творчо володіти ними у своїй поведінці.

Позитивну правову активність особистості, структуру громадянського суспільства Н. Мінченко спрямовує на те, щоб змусити владу поважати закони, які, у свою чергу, повинні бути соціально й науково обґрунтовані, аби адекватно відбивати нагальні потреби життя. Він зазначає, що рівень негативної правової активності (у порівнянні з рівнем активності позитивної) є показником якісного стану правового життя й ефективності проведеної державою правової політики [12, с. 200]. Тобто, вчений вказує на те, що державна політика, прийняті закони мають безпосереднє значення для формування позитивної правової активності майбутніх кваліфікованих робітників, для їхньої участі у суспільно-громадській діяльності.

Одночасно із соціальною активністю, велике значення для особистості майбутніх кваліфікованих робітників, у яких сформовано соціально-правову компетентність, має соціальна відповідальність. Ступінь відповідальності держави перед особою, – зазначає Н. Онищенко, визначається рівнем зрілості громадянського суспільства як об'єктивно зумовленої в конкретних історичних умовах форми свободи в діях і вчинках людей, у їхніх взаємовідносинах [21, с. 10].

Проблематику соціальної відповідальності висвітлено в педагогічній літературі досить широко, вона розглядається в таких основних двох аспектах: ставлення особистості і якість такого ставлення, його своєрідність. На думку А. Макаренка, відповідальність проявляється у відповідності світогляду, правосвідомості і поведінки людини суспільним відносинам, моральним і правовим нормам та створює необхідну внутрішню стійкість, міцний фундамент для громадянина і розвитку його духовної сфери [10]. Основними джерелами мотивації та осмислення особистістю предмета відповідальності, на думку авторів К. Абульханової-Славської, Л. Божович, І. Кон є: самоствердження, самовираження і самореалізація у процесі виконання завдань, доручень, обов'язків, прямих впливів соціального оточення, системи цінностей. Автор А. Марков вважає, що саме

«пріоритет соціального визначив специфіку постановки проблеми свободи і відповідальності, індивідуального та соціального» [11, с.146]. Такої ж думки дотримується і В. Тернопільська, яка розуміє соціальну відповідальність як «генералізуючу» якість, що характеризує: соціальну типовість особистості, тобто її здатність дотримуватися у своїй поведінці й діяльності загальноприйнятих у даному суспільстві соціальних норм; уміння об'єктивно прогнозувати, проектувати власні дії; здійснювати адекватну самооцінку і самоконтроль; активно і соціально значуще виявляти свої індивідуальні здібності; виконувати рольові обов'язки та звітувати за власні дії [17, с.93].

Відповідальність як «усвідомлення того, що ви завжди перебуваєте у стані готовності нести відповідальність перед собою за те, як ви сприймаєте життєві ситуації, що думаєте і відчуваєте, як реагуєте на обставини і на наслідки своїх дій», – зазначає В. Тернопільська [17, с. 94]. Іншого підходу до формування відповідальності дотримується І. Шкільна, яка наголошує на значенні виховного аспекту у формуванні відповідальності як вияву моральної самосвідомості старших підлітків на основі збагачення форм і методів виховної роботи, що спонукає всіх учасників виховного процесу до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, забезпечуючи ефективність досягнутих результатів [23, с.180].

Соціальна відповідальність характеризується також єдністю слова і діла, соціальною дисциплінованістю, сумлінністю особистості. У ній виявляється оцінка індивідом власних можливостей, відповідальність перед самим собою, тобто максимальне й активне виконання своїх суспільних обов'язків, зазначає О. Шестоपालюк [22].

Висновки. Отже, проблема формування соціально-правової компетентності майбутніх кваліфікованих робітників у педагогічній теорії недостатньо досліджена науковцями. Існують різні підходи до формування соціально-правової компетентності особистості. Для виявлення складових соціально-правової компетентності виокремлено характеристики соціальної і правової компетентності особистості та розглянуто її формування соціально-правової компетентності крізь призму розвитку правосвідомості, соціально-правових установок та активності, соціальної відповідальності.

Таким чином, проведений аналіз підходів учених до зазначених понять дає підстави стверджувати, що майбутні кваліфіковані робітники зі сформованою соціально-правовою компетентністю мають розвинуту правосвідомість, володіють якостями соціальної відповідальності, соціальної активності, що реалізується за участі майбутніх кваліфікованих робітників у волонтерській діяльності, органах учнівського самоуправління, виховних заходах тощо.

Література

1. Алексеенко Т. Ф. Теоретико-методологічні основи формування соціально значущих якостей особистості у груповій добродійній діяльності [Електронний ресурс] / Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Збірн. наук. праць, Вип. 16, Кн.1. – С.9.– Режим доступу: http://www.ipv.org.ua/data/works/1_2012.pdf

2. Абульханова-Славская К. А. Проблемы правового сознания [Текст] // К. А. Абульханова-Славская // Сборник научных трудов. – Ярославль, 2004. – С. 112-113.

3. Безпалько О. В. Развитие социальной активности личности у детском объединении [Електронний ресурс] / О. В. Безпалько // Вісник педагогіки і психології : Збірник наук. праць /

Педагогічний інститут Київського університету імені Бориса Грінченка, Інститут психології і соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка. – Випуск 8. – К., 2012. – Режим доступу : http://www.psych.kiev.ua/Збірник_наук_праць_-Випуск_8

4. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи / Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / І. А. Зязюн. – К.; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. – С. 10–18.

5. Евпалова Н. Ю. Правосознание молодежи: теоретический и социальный аспекты [Текст] : дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Н. Ю. Евпалова : Самарская государственная экономическая академия. – Самара, 2001.– 196 с.

6. Кожевников С. Н. Социально-правовая активность личности и условия ее действительности [Текст] : дисс. ... доктор. юрид. наук : 12.00.01 / Сергей Никитич Кожевников. – М., 1991. – 189 с.
7. Коваленко Н. Ю. Правова природа правосвідомості [Текст] / Н. Ю. Коваленко // наук. вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруд. – 2013. – № 6. – Т.1. – С. 40.
8. Кононенко Ю. Г. Особливості вивчення базових дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах у 2015/2016 навчальному році (витяг з додатку до листа Міністерства освіти і науки України від 26.06.2015р. №1/9-305 [Текст] / Ю. Г. Кононенко // Історія та правознавство. – 2015. – № 22-23 (410-411). – С. 2–6.
9. Кремень В. Г. Нові вимоги до якісної освіти [Текст] / В. Г. Кремень // Освіта України. – 2006. – № 45 – С. 6–7.
10. Макаренко А. С. Педагогические сочинения. В 8-ми т. Т. 6 / А.С. Макаренко [ред. М. И. Кондаков и др.]; сост. М. Д. Виноградова, А. А. Фролов. – М. : Педагогика, 1985. – 384 с.
11. Марков А. П. Отечественная культура как предмет культурологии [Текст] / А. П. Марков // Філософія освіти. – СПб., 1996. – С. 146.
12. Мінченко Р. М. Теоретико-правові проблеми організації та функціонування державної влади в умовах модернізації механізму української державності : монографія / Р. М. Мінченко. – О. : Фенікс, 2008. – С. 200.
13. Ничкало Н. Професійна педагогіка і педагогіка праці: методологічні пошуки і перспективи / П'яті міжнародні наукові читання, присвячені пам'яті академіка С. Я. Батишева. Матеріали V міжнародної наукової конференції (Київ, 7 – 8 вересня; Миколаїв, 9 – 10 вересня 2011 р.) / Н. Ничкало. – Миколаїв, МНУ ім. О. Сухомлинського, 2011. – 383 с.
14. Лисовский В. Т. Духовный мир и ценностные ориентации молодежи : учебн. пособие / В.Т.Лисовский. – СПб ГУП, 2000. – 519 с.
15. Сергеева Л. М. Институции профессионально-технической освіти країн Європейського Союзу : навч. посіб. / Л. М. Сергеева. – К. : АртЕкономі, 2012. – 120 с.
16. Радкевич В. О. Мета і зміст професійної освіти і навчання: концептуальні засади / науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : Тези доповідей звітної науково-практичної конференції (м. Київ, 29 – 31 березня 2010 р.) / Ін-т проф.-техн.освіти НАПН України / за заг. ред. В.О. Радкевич. – ІТТО НАПН України, 2010. – 172 с.
17. Тернопільська В. І. Від самопізнання до соціальної відповідальності : навчальний посібник / за ред. проф. М. В. Левківського / В. І. Тернопільська. – Житомир : Поліграфічний центр ЖДПУ, 2003. – С. 93–94.
18. Ткачук О.В. Соціально-правова компетентність: співвідношення наукових категорій [Електронний ресурс] / О. В. Ткачук // Зб. наук. праць, вип. 14, книга II. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tmpv d/2010_14_2/4.PDF.
19. Ткачова Н. О. Педагогічні умови формування правосвідомості учнів у закладах професійно-технічної освіти [Текст] : дис. ... доктор. пед. наук : 13.00.04 / Ткачова Наталія Авксентіївна. – К., 2002. – 565 с.
20. Про затвердження Програми сприяння зайнятості населення та стимулювання створення нових робочих місць на період до 2017 року [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів від 15 жовтня 2012 р. № 1008. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1008-2012-p>.
21. Оніщенко Н. М. Проблеми ефективності законодавства: сучасна доктрина та потреби практики [Текст] / Н. М. Оніщенко // Судова апеляція. – 2006. – № 2 (3). – С.10– 14.
22. Шестопалюк О. В. Розвиток громадянської компетентності майбутніх учителів : монографія / О. В. Шестопалюк. – К., 2009. – 310 с.
23. Шкільна І. М. Виховання відповідальності як вияву моральної самосвідомості у старших підлітків / І. М. Шкільна / Матеріали VII Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій / [Упор. Назаренко Г. А.]– У двох томах. Том 1. – Черкаси: ЧОПОПІ, 2015. – С. 180.
24. Щербакова Н.В. Правовая установка и социальная активность личности / Н.В. Щербакова. – М. : Юрид. лит., 1986. – 127 с.
25. Фіцула М. М. Правове виховання учнів: навч.-метод. посібник / М. М. Фіцула. – К. : ІЗМН, 1997. – 148 с.

Реферат

Проблема формирования социально-правовой компетентности будущих квалифицированных рабочих в педагогической теории

Надежда Розина,

аспирант Института профессионально-технического образования НАПН Украины

КЛЮЧЕВЫЕ

СЛОВА: социальная компетентность, правовая компетентность, правосознание, социальная активность, правовая активность, социальные установки, правовые установки

В статье раскрыта проблема формирования социально-правовой компетентности будущих квалифицированных рабочих в педагогической теории. Исследована нормативная база, которая регулирует базовые задачи и цели профессионального образования.

Формирование социально-правовой компетентности определяет сложные процессы, включая основные этапы формирования социальной и правовой компетентности. Проанализированы взгляды ученых, которые рассматривали вопросы социальной и правовой компетентности, систематизированы различные подходы к трактовке понятий: «социально-правовая компетентность», «социальная компетентность», «правовая компетентность», «социально-правовая компетентность», «социально-правовая ответственность», «социально-правовая активность», «ценность», «социально-правовая защита». Обобщены подходы к исследованию социальной и правовой компетентности. Предложены педагогические технологии формирования социальной и правовой компетентности будущих квалифицированных рабочих. Рассмотрено формирование социально-правовой компетентности учащихся ПТНЗ.

В основе социально-правовой компетентности лежит ответственность личности перед обществом, государством и самим собой за свои поступки; проявление нравственного самосознания; способность придерживаться в своем поведении общепринятых в данном обществе социальных норм, законов; умение объективно прогнозировать, проектировать собственные действия.

Исследование подходов разных ученых к формулировке понятия социальной и правовой компетентности позволило обозначить авторский подход к формированию социально-правовой компетентности будущих квалифицированных рабочих в профессионально-технических учебных заведениях.

Формирование социально-правовой компетентности будущих квалифицированных рабочих - это процесс становления правосознания, социальных и правовых установок, педагогической поддержки правовой и социальной активности, обеспечение готовности будущих квалифицированных рабочих к социальной и правовой ответственности, защите и отстаиванию своих прав в профессиональной деятельности, организация умения работать в группе, избегая конфликтных ситуаций. Перечисленные компоненты социально-правовой компетентности формируются у будущих квалифицированных рабочих благодаря участию в учебном (усвоение правовых знаний, умений и навыков) и внеучебном (воспитательные мероприятия, ученическое самоуправление, волонтерская деятельность) процессах.

Abstract

The problem of forming the social-legal competence of future qualified workers in pedagogical theory

Nadiia Rozina,

The postgraduate student of the Institute of vocational education and training of NAPS of Ukraine

KEY WORDS: social competence, legal competence, legal consciousness, social activeness, legal activeness, social orientation, legal orientation

The article represents the problem of forming the social-legal competence of future qualified workers in pedagogical theory. The legal basis to regulate the issues on the highlighted tasks, aim of vocational education and the basic issues of the research are outlined. The researchers who studied the mentioned issues of social and legal competence are identified. Different ways of understanding the concept of "social-legal competence" are also systematized. Due to the outlined researchers' ways of forming the features, natures of social and legal competence the own way of forming the social-legal competence of future qualified workers in VET schools was developed. It is retraced in the development of legal consciousness, legal and social activeness and social and legal orientations, social responsibility. The listed components of future qualified workers' social-legal competence will be formed thanks to their participation in educational measures, students' self-administration, volunteer activity etc.

References

1. Alekseenko T. F. Teoretiko-metodologichni osnovi formuvannya sotsalno-znachuschih yakostey osobistost u grupoviy dobrochinniy diyalnosti [Elektronniy resurs] / Teoretiko-metodichni problemi vihovannya ditey ta uchnivskoyi molodi. Zbirn. nauk. prats, Vip. 16, Kn.1. – S.9.– Rezhim dostupu: http://www.ipv.org.ua/data/works/1_2012.pdf
2. Abulhanova-Slavskaya K. A. Problemyi pravovogo soznaniya [Tekst] // K.A. Abulhanova-Slavskaya // Sbornik nauchnyih trudov. – Yaroslavl, 2004. – S. 112-113.

3. Bezpalko O. V. Rozvitok sotsialnoyi aktivnosti osobistosti u dityachomu obyednanni [Elektronniy resurs] / O. V. Bezpalko // Visnik pedagogiki i psihologiyi : Zbirnik nauk. prats / Pedagogichniy Institut Kiyivskogo universitetu imeni Borisa Grinchenka, Institut psihologiyi i sotsialnoyi pedagogiki Kiyivskogo universitetu imeni Borisa Grinchenka. – Vypusk 8. – K., 2012. – Rezhim dostupu : http://www.psyh.kiev.ua/Zbirnik_nauk._prats._-_Vipusk_8
4. Zyazyun I. A. Filosofiya postupu i prognozu osvitnoyi sistemi / Pedagogichna maysternist: problemi, poshuki, perspektivi : monografiya / I. A. Zyazyun. – K.; Gluhiv : RVV GDPU, 2005. – S. 10–18.
5. Evpalova N. Yu. Pravosoznanie molodezhi: teoreticheskiy i sotsialniy aspektiy [Tekst] : diss. ... kand. jurid. nauk : 12.00.01 / N. Yu. Evpalova : Samarskaya gosudarstvennaya ekonomicheskaya akademiya. – Samara, 2001. – 196 s.
6. Kozhevnikov S. N. Sotsialno-pravovaya aktivnost lichnosti i usloviya ee deystvennosti [Tekst] : diss. ... doktor. jurid. nauk : 12.00.01 / Sergey Nikitich Kozhevnikov. – M., 1991. – 189 s.
7. Kovalenko N. Yu. Pravova priroda pravosvidomosti [Tekst] / N. Yu. Kovalenko // nauk. visnik Mizhnarodnogo gumanitarnogo universitetu. Ser. Yurisprud. – 2013. – # 6. – T.1. – S. 40.
8. Kononenko Yu. G. Osoblivosti vivchennya bazovih distsiplin u zagalnoosvitnih navchalnih zakladah u 2015/2016 navchalnomu rotsi (vityag z dodatku do lista Ministerstva osviti i nauki Ukrayini vid 26.06.2015r. #1/9-305 [Tekst] / Yu. G. Kononenko // Istoriya ta pravoznavstvo. – 2015. – # 22-23 (410-411). – S. 2–6.
9. Kremen V. G. Novi vimogi do yakisnoyi osviti [Tekst] / V. G. Kremen // Osvita Ukrayini. – 2006. – # 45 – S. 6–7.
10. Makarenko A. S. Pedagogicheskie sochineniya. V 8-mi t. T. 6 / A.S. Makarenko [red. M. I. Kondakov i dr.]; sost. M. D. Vinogradova, A. A. Frolov. – M. : Pedagogika, 1985. – 384 s.
11. Markov, A. P. Otechestvennaya kultura kak predmet kulturologii [Tekst] / A. P. Markov // Filosofiya osviti. – SPb., 1996. – S. 146.
12. Minchenko R. M. Teoretiko-pravovi problemi organizatsiyi ta funktsionuvannya derzhavnoyi vladi v umovah modernizatsiyi mehanizmu ukrayinskoyi derzhavnosti : monografiya / R. M. Minchenko. – O. : Feniks, 2008. – S. 200.
13. Nichkalo, N. Profesiyna pedagogika i pedagogika pratsi: metodologichni poshuki i perspektivi / P'yati mizhnarodni naukovі chitannya, prisvyacheni pamiyati akademika S. Ya. Batisheva. Materiali V mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi (Kiyiv, 7 – 8 veresnya; Mikolayiv, 9 – 10 veresnya 2011 r.) / N. Nichkalo. – Mikolayiv, MNU Im. O. Suhomlinskogo, 2011. – 383 s.
14. Lisovskiy V. T. Duhovniy mir i tsennostnyie orientatsii molodezhi : uchebn. posobie / V.T. Lisovskiy. – SPb GUP, 2000. – 519 s.
15. Sergeeva L. M. Institutsiyi profesiyno-tehnichnoyi osviti krayin Evropeyskogo Soyuzu : navchalniy posibnik / L. M. Sergeeva - K. : Artekonomi, 2012. – 120 s.
16. Radkevych V. O. Meta i zmist profesiynoyi osviti i navchannya: kontseptualni zasadi / naukovо-metodichne zabezpechennya profesiynoyi osviti i navchannya : Tezi dopovidey zvitnoyi naukovо-praktichnoyi konferentsiyi (m.Kiyiv, 29 – 31 bereznya 2010r.) / Institut profesiyno-tehnichnoyi osviti NAPN Ukrayini / za zag. red. V.O. Radkevych. – IPTO NAPN Ukrayini, 2010. – 172 s.
17. Ternopil'ska V. I. Vid samo-piznannya do sotsialnoyi vidpovidalnosti : navchalniy posibnik / za red. prof. M. V. Levkivskogo / V. I. Ternopil'ska. – Zhitomir : Poligrafichniy tsentr ZhDPU, 2003. – S. 93–94.
18. Tkachuk O.V. Sotsialno-pravova kompetentnist: spivvidnoshennya naukovih kategoriy [Elektronniy resurs] / O. V. Tkachuk // Zb. nauk. prats, vip. 14, kniga II. – Rezhim dostupu: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Tmpv d/2010_14_2/4.PDF
19. Tkachova, N. O. Pedagogichni umovi formuvannya pravosvidomosti uchniv u zakladah profesiyno-tehnichnoyi osviti [Tekst] : dis. ... doktor. ped. nauk : 13.00.04 / Tkachova Nataliya Avksentiyivna. – K., 2002. – 565 s.
20. Pro zatverdzhennya Programi spriyannya zaynyatosti naseleння ta stimulyuvannya stvoreння novih robochih mist na period do 2017 roku [Elektronniy resurs] / Postanova Kabinetu Ministriv vid 15 zhovtnya 2012 r. # 1008. – Rezhim dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1008-2012-p>.

21. Onischenko N. M. Problemi efektivnosti zakonodavstva: suchasna doktrina ta potrebi praktiki [Tekst] / N. M. Onischenko // Sudova apelyatsiya. – 2006. – #2 (3). – S.10-14.

22. Shestopalyuk O. V. Rozvitok gromadyanskoyi kompetentnosti maybutnih uchiteliv : monografiya / O. V. Shestopalyuk. – K., 2009. – 310 s.

23. Shkilna I. M. Vihovannya vidpovidalnosti yak viyavu moralnoyi samosvidomosti u starshih pidlitkiv /

I. M. Shkilna / Materiali VII Mizhnarodnogo festivalyu pedagogichnih innovatsiy / [Upor. Nazarenko G. A.]. – U dvoh tomah. Tom 1. – Cherkasi: ChOPOPP, 2015. – S. 180.

24. Scherbakova N.V. Pravovaya ustanovka i sotsialnaya aktivnost lichnosti / N.V. Scherbakova. – M.: Yurid. lit. 1986. – 127 s.

25. Fitsula M. M. Pravove vihovannya uchniv : navch.-metod. posibnik / M. M. Fitsula. – K. : IZMN, 1997. – 148 s.